

יתרו
התשע"ח

"לאכול לחם עם

חותן משה"

מאת

יצחק חיים סבתו

א.

פרשת השבוע נקראת על שם יתרו חותן משה. התהליך הרוחני העמוק שעובר כהן מדיין נמצא מפורש בפרשה בשלושה שלבים: שלב ראשון - הכרזתו "עתה ידעתי כי גדול ד' מכל הא-לוהים". שלב שני- הוא מקריב קרבן "ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לא-לוהים". ושלב שלישי - באכילתו לחם עם זקני ישראל לפני הא-לוהים.

רבותינו ראו בתהליך זה גיור מובהק¹ ובמקומות רבים במדרשים² הם מלמדים על הגרות של יתרו הנלמדת ונדרשת מפסוקי פרשתנו המובאים לעיל, ומהתחקות אחר בני יתרו לאורך דברי ימי ישראל.

דומה שפסגת החיבור של יתרו ובניו בעם ישראל מופיע בפסוק בדברי הימים³ "וממשפחות **סופרים** יושבי יעבץ...המה **הקינים** הבאים מחמת אבי בית רכב" והם בני יתרו שנאמר עליהם⁴ "ובני **קיני** חותן משה עלו מעיר התמרים". ומכאן למדו חכמים שישבו הם בסנהדרין הגדולה בלשכת הגזית שכן מכונים הם בשם החכמים הגדולים 'סופרים'.

אם כן, כיון שרואים אנו שיתרו הוא מגדולי הגרים שקמו לעם ישראל ומהראשונים שבהם, ממילא פרשה זו היא בית אב ללימוד על עולם הגרות הישראלי.

ב.

עובדה ראשונה שנפגשים אנו עימה בגרות יתרו היא שינוי שמו. במקום 'יתר' המוזכר בפרשת שמות⁵ עתה שמו 'יתרו'. מכאן למדו חכמים⁶ שהוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא אות ואו. מעניין הדבר כי כל אלו בתנ"ך שהוסיפו⁷ להם שמות משם השם, כגון יהושע⁸, אברהם, שרה, יוסף. האותיות הם אותיות יוד והא. נתייחד יתרו בכך שהאות שהוסיפו לו היא אות ואו. בהמשך נעמוד על משמעותה המיוחדת דווקא ליתרו.

עובדה מעניינת נוספת היא, כי לא רק יתרו ביקש להצטרף לעם ישראל באותה העת הגדולה של יציאת מצרים, אלא רבים וגדולים מהמצריים גם כן נתווספו על ישראל. ככתוב "וגם ערב רב עלה איתם". אך בניגוד ליתרו, עם ישראל לא השתבח בהם, להפך, לימדונו רבותינו כי הם היו מראשי מחטיאי ישראל בדור המדבר, ואף בדורות שלאחר מכן.

¹ אמנם יש לעיין במושג גרות זה לפי השיטה בחז"ל כי יתרו בא לפני מתן תורה. לשיטה זו נראה כי משמעות הגרות היא ברית מילה וכניסה לאמונה שלמה ומצוות ראשונות שנצטוו ישראל כמצוות השבת. (ועיין רמב"ן בראש הפרשה על סוגיא זו)

² דוגמאות ממדרש רבה על פרשתנו: פרשה כז', סעיפים: ב', ה', ח' ועוד.

³ דברי הימים ב' נה'.

⁴ שופטים א, טז'. החיבור הזה בין 'הקינים' לקיני מופיע בדברי חכמים בשמות רבה א', י'.

⁵ שמות ד', ח'. יש לציין כי כבר בפרשת שמות סמוך ל'יתר' כבר מופיע 'יתרו' אך כנראה לפי דברי חכמים משום סופו הוא נקרא כך וראיה לדבר - 'וישמע יתרו' שגם שמיעה זו נתרחה עוד לפני הגיור, ונקרא על שם סופו.

⁶ שמות רבה כז', ח'. והובא ברש"י על אתר.

⁷ אמנם רבים שנקראו על שם השם באות ואו מעיקרא כגון ראובן ושמעון. להעמקה בנושא זה עיין בספרו של אמו"ר ו'תשאני רוח' על ספר בראשית בפרשות שמות השבטים.

⁸ וכן פינחס ודויד. עיין פירוש מהר"ו על המדרש כאן.

ניגוד זה נמצא לא רק בין בהבדל בין יתרו לערב רב, אלא גם ביחס לגרות בכלל מוצאים אנו בדברי חכמים שתי צורות התייחסות הפוכות לגרים.

מצד אחד הערכה עמוקה ואהבה גדולה לגרים שבחרו מרצונם לסור מכור מחצבתם תרבותם ומולדתם ולעבור לעם לא ידעו בכדי להיכנס תחת כנפי השכינה ולהתגייר על כן מדמים אותם ללוי ולכהן. והתורה מזהירה פעמים רבות על אהבתם ואונאתם. ועל הבורא עצמו נאמר "אוהב גר". ומצד שני האמרה המפורסמת "קשים גרים לישראל כספחת"⁹

אם כן מהו הקו המבדיל בין גרות צדק קדושה ונעלה, לגרות שלילית ולא רצויה? או במילים אחרות: מה בין יתרו לערב רב?

ג.

העקרון היסודי להבחנה זו נמצא בהלכות גרות. לימדונו חכמים שתחילה דוחין את הגר ואמרים לו מה ראית שבאת להתגייר. כמה קשים שמירת דיני תורה. כמה לא קלים חיי ישראל בעולם. ואם אמר למרות זאת רצוני להצטרף לעם היהודי ולחזון עולמו. אז מקבלים אותו. כיון שהמניע שלו הוא רצון טהור להיות חלק מהאומה הישראלית ולהמשיך את הקו הקדוש שהוא יסוד חיי האומה. אבל אם חפץ להתגייר מסיבות צדדיות ואינטרסים של ממון, אישות, פרנסה, מגורים וכדומה אין מקבלים אותו כיון שאין כאן את השייכות עמוקה לאומה, אין הגר מסוג זה ממשיך את קו הרוחני הפנימי שנמצא בתשתית הויתה.

זה ההבדל בין גר שמעשיר את עם ישראל ומביא לו ברכה גדולה לבין נספח ומחטיא. הראשון כל עצמו אינו אלא חפץ קדוש להמשיך את רוח ישראל בעולם, הוא מפרה ומרבה את קדושת ישראל, ממילא כל כוחותיו ותרבותו הקודמת משמשים אותו עתה להמשך יצירה רוחנית של צדק וקדש ישראל. והשני אינו מחובר בעמקי רצונו, וחיבורו לישראל מזיק להם ולו. אך אחר שעבר גיור כהלכה, כבר דרך יציאה החוצה חזרה להיות גוי. והרי הוא עתה כמו ספחת בגוף. שמצד אחד הוא חלק מהגוף, אך מצד שני הוא נגע, ואין דרך לרפא אותו לנתחו.

על כן כתוב שלא מקבלים גרים לימות המשיח ולא בזמן שלמה המלך. כיון שהם באים מרצון לטובות הנאה ('סל קליטה' או 'רמת חיים') ולא מרצון להצטרף מבחינה פנימית לישראל.

ד.

לפי דברים אלו מובן מדוע אין הגיור יכול להיות כפתרון אזרחי לבעיית הזרות ואי האזרחות של אוכלוסיות נכרים הנמצאות בארץ ישראל. כיון שאם מכניסים לעם ישראל גויים ומגדירים אותם כיהודים דרך גיור 'פוליטי-מדיני', אך אין רצונם טהור ממילא אין הם נקלטים באמת באומה. והווי כספחת לגוף הבריא. וכבר סבל ישראל רבות מהאדומים שנתגיירו על ידי מלכי חשמונאי האחרונים כמחשבה לפתרון לאומי לבעיית האדומים בארץ ישראל. ונוסף סבל זה על הבעיות הרבות והסבל הרוחני והמדיני שהסבו לישראל הכותים שנתגיירו גם הם מחמת פחד האריות שהיו אוכלים בהם.

ה.

---

⁹ יבמות מז:

את עקרון היסוד הזה למדים אנו מיתרו, כהן מדיין שהיה לו כל טוב בארצו, ממון ומעמד. והנה הוא זונח את האלילות. תחילה בתהליך חיפושיו העצמאי אחר הא-לוהים. ובהמשך כשמגיע ליהדות ולישראל. רצונו הוא פנימי וטהור. דבק הוא באמונת ישראל ובייעודם. "ויחד (שמח) יתרו על כל הטובה אשר עשה ד' לישראל"¹⁰.

וראיה לדבר שאין גדולת ישראל החיצונית מושכת אותו, היא הידבקותו במשה עוד בהיותו נרדף וגולה משום חוש הצדק של משה והכרת הטוב של יתרו. אין הוא חובר למשה רק בהיותו מלך והוא חותן המלך מטעם כבוד ויקר, אלא חיבור זה נעשה תחילה דווקא בזמנים הקשים והכבדים שהיו למשה, כבורח ונרדף על נפשו.

לעומת יתרו גר הצדק, עומדים הערב רב. הם רק בראותם גדולת ישראל ורוב כוחם בעשרת המכות נצטרפו ובקשו להתגייר. עניינם היה לחבור לחזק ולמנצח, שכן 'א-לוהים איתם'. וכמאמר החרטומים לפרעה 'אצבע א-לוהים היא'. על כן כספחת היו לישראל, ובכל עת מצא אורחותיהם הקדומים היו עדיין בידם, לעבודה זרה, ותאוה. הם היו המתאוים, והם החטיאו את ישראל בעגל, כמאמר רבותינו במדרשים, והם היו הגורם שכל מהלך המדבר משך חזרה למצרים.

ובעניין חטא העגל גילה יותר הזוהר הקדוש את העובדה, שהחרטומים הם היו ראשי הערב רב, והם גרמו לעגל להיווצר בכשפיהם שהביאו עמם ממצרים. ופעלו כך כיון שלא היה להם את הכבוד וההליכה בראש כמו שהיה להם במצרים.

ולעומת יתרו שבניו במשך הדורות היו לברכה לישראל, ערב רב היו לקללה לישראל. כמו שמגלה לנו תורת הסוד, שהם אלה שגורמים לישראל חטאים, ומושכים אותם לכיוון של התבוללות באומות העולם. ופעמים הם מראשי העם. על כן היחס אליהם שלילי הוא.

ה.

וממשיך המדרש¹¹ ומעמיק את מהלך יתרו ומשה.

כך דורש הוא את הפסוק בקהלת(יא,א) "שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו" וכי בני אדם שוטים הם שנותנים לחמם על פני המים? ועל מי אמר? על יתרו שנתן לחמו למשה". כלומר המדרש רואה כאן את 'קראן לו ויאכל לחם' חוזר בפסוק 'ויבואו לאכול לחם עם חותן משה'. יתרו מוצא כאן את לחמו שנתן על פני המים בזמן שהגיע משה למדין. 'על פני המים' - רמז למשה שנאמר עליו 'מן המים משיתהו'.

ומכאן נבין מדוע שבה התורה ומדגישה את העובדה שיתרו בא עם ציפורה ושני בניו חוזרת על טעם שמות הבנים. ללמד כי משה עצמו היה 'גר בארץ נוכריה'. ויתרו אז קרבו וצירף אותו למשפחתו. עתה הלחם הזה שנתן למשה מגיע אליו והוא הגר אשר משה מקרבו מצרפו לעם ישראל.

¹⁰ ושם ניתן לרמז רמז חדש, 'ויחד יתרו' - לשון נתייחד, ונתאחד עם מעלת ישראל היוצא ממצרים. 'על כל הטובה' - בשביל כל הטובה אשר עשה ד'. וכו', (כמו וינגע ד' את פרעה.. על דבר שרי.. בגלל שרי..). הבין יתרו כמה באמת טובה יש כאן לישראל ולאנושות כולה. וכמו שאומר אחר כך משה ליתרו "אל נא תעזוב אותנו.. והיה הטוב ההוא אשר ייטב ד' לנו והטבנו לך".

¹¹ שם כז, ז

ולפי דברינו נוסף ונאמר כי אותו הרצון הטהור של יתרו לצרף את משה בהיותו גר, משום מידת הצדק שלו. הוא הוא אשר מתגלה גם עתה בהכרתו הטהורה, ומלמד על אמיתת צירופו לישראל ומשה בגדולתם, שאינו משום בקשת הגדולה והכבוד, אלא משום הצדק והאמת. זהו תוכן הלחם אשר הוא אוכל. אז והיום ועל כן נקראת אכילתו 'לפני הא-לוהים'¹².

.א.

יתרו גורם ברכה לישראל בחבורו, ומיד לאחר מכן בעצתו. מוסיף הוא פרשה בתורה. 'מחדש חידוש תורה לאמיתה'. לא- חידוש של מגלה פנים בתורה שלא כהלכה שהוא אינו נאמן לתורה אלא לאינטרסים אחרים ולרעיונות זרים שהם כספחת לתורה ונח לו שנהפכה שלייתו על פניו. ורעיונות אלו החילוניים כשחודרים לאולמה של תורה הם כגרי רכוש וכערב רב. 'והמחדשם- מגיירים' כמניס גויים לעם ישראל. -אלא ממשיך יתרו את הנאמנות לקדושת התורה ולמגמתה הפנימית.

על כן החידוש הזה מברך את התורה והופך לחלק ממנה. ומובנת מעתה אותה תופעה מופלאה שבאותה פרשה של מתן תורה שהיא ייחודית לישראל, מופיעה פרשת יתרו המגיע מאומות העולם.

מוסיף הוא ברכה לא רק בתורה אלא גם בעם ישראל. מוסיף הוא מערכת משפט שלמה ישראלית. אשר משה כנראה לא חפץ בה תחילה משום ענוותו. היינו כיון שחפץ להיות מחובר בעצמו כל העם. שישמע דבר ד' מפי נביאו נאמן ביתו ללא מתווכים. אשר הוספתם גורעת.

אך לימד יתרו כי אפשר להיות מוסיף ולא לגרוע אלא להוסיף כמו העץ שכלל שמוסיף ענפים ועלים נותן יותר פירות וכול משתבח. אין כאן הדבקה חיצונית אלא המשך ופיתוח אורגני. אחרת נבל תיבול והסכימה שכינה על ידו. ולכן צריך 'אנשי אמת שונאי בצע' לבל יטו הדין ויהיו כגרי רכוש וממון הגורעין בהוספתן ולא ממשיכים את הקן הפנימי של משפט התורה 'דרישת הא-לוהים'..

.א.

ועתה נבין פשר הוספת האות וו על שמו. אות זו מבטאת את 'וו החיבור'. כמופיע במזמורי תהלים המיוסדים על 'אלף בית'. 'כאשר יושבי ביתך', 'וכאודה ד' בכל לבבי'. אות זו מחברת ומוסיפה מילה למילה. אפשר לומר כי האות וו או 'מברכת' את המשפט המורכב מכמה מילים העומדות כל אחת לבדה, ואות זו הופכת את כולם לחטיבה אחת בעלת משמעות נוספת על המשמעות של כל מילה לבדה. וגם כאן צריכה האות הזו להיות 'נאמנת' לתוכנו הפנימי של המשפט. כי אם תוסיף

¹² ויש להעמיק עוד בדבר לפי המדרש בפרשתנו (כז' ה') המלמד כי יתרו אכל מהמן שירד לישראל במדבר. שכן 'זהו 'הלחם אשר נתן ד' לכם לאכלה' ועליו אמר הכתוב באיוב(לא,לב) "בחוך לא ילין גר דלתי לאורח אפתח". וכן אכילת לחם זה היא לפני הא-לוהים שכן המן לחם שמים הוא, קדוש ומרומם ופותח רוח האדם לקדושה ולמתן תורה. וזכה בזה יתרו משום רצונו הקדוש. מה שאין כן הערב רב, שלא אכלו מהן אלא נשאר מחוץ לענן ואכלו מהשיירים של ישראל, והוא אשר גרם להם (לפי הזוהר) להחטיא את ישראל בעגל. ועומק העניין שהם לא היו ראויים לאכל המן כיתרו כיון שאין רצונם טהור כמותו, הם גרמו לעצמם להשאר בחוץ. על כן אכילת הלחם עצמה היא המבדילה בין גר הצדק יתרו לבין גרי 'כח' – ערב רב.

ואו החיבור לשתי מילים שאין קשר ביניהם מבחינת הבנת המשפט, הרי שלא רק שאין כאן ברכה (תוספת משמעות המשפט למילים) אלא גריעות יש כאן כי 'ואו' זו תעוות את משמעות המשפט וגם המילים עתה אין להם כל מובן.

לא רק דרך מבנה לשון הקודש אנו לומדים על אות זו כמבטאת ברכה, אלא גם תורת הקבלה מלמדת זאת. אות ואו היא מקבילה לספירה השישית במערכת הספירות התחתונות. על כן יוסף הצדיק הוא המגלם את ההנהגה הרוחנית של ספירה זו. עליו נאמר 'ברכות שדיים ורחס'. והוא כשבת מברך את ישראל בשני שבטים (והרחבנו בעניין זה במקומות אחרים). כמו צינור היא אות זו לשפע הבא מלמעלה אל הארץ ומביא לה חיים.¹³

על כן האות הנוספת לשמו של יתרו היא דווקא אות ואו משם הויה המבטאת את התוספת, היתרון, והברכה שהוא מביא עימו לעם ישראל.

ומה נאה הדבר לראות כי במילים הספורות אותן אומר יתרו מובא עקרון הברכה בפירוש, שנאמר "ברוך ד' אשר הציל את ישראל מתחת יד מצרים" כלומר יתרו בראותו מעשה ד' הגדול הוא מברך את ד', היינו מרבה את אורו בעולם (דרך הדיבור). יש בו היכולת והכשרון הרוחני לעשות זאת.

.ח.

וכיתרו גרי הצדק כולם, מביאים הם ברכה לישראל. וסוד גלות מצרים ויציאתה טמון בכך. עם ישראל נשלח למצרים בכדי לאסוף אל תוכו המון כוחות רוחניים שהיו טמונים במצרים ובתרבותה. השיעבוד גרם לאסוף את כל הכוחות האלה אל תוך ישראל¹⁴. וכמבטא של רבותינו בגמרא ובצאתם ממצרים 'עשאוה כמצולה שאין בה דגים'. וזה משמעות ההבטחה לאברהם "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

ולא רק גלות מצרים אלא לכל הגליות ישנה מטרה פנימית של הוספת גרים לעם ישראל. גרים במובן של אנשים ממש נשמות המתגיירות. וגרים במובן של תרבויות ורעיונות הבאים מן החוץ ומה שמתאים לרוח הישראלית הפנימית נכנס פנימה ומברך את ישראל. כך אמרו חכמים "לא גלו ישראל לבין האומות אלא כדי שיתווספו עליהם גרים".¹⁵

כל זאת עם הזהירות היתרה לגרים שבאמת אינם שייכים למגמות הקדושות של ישראל שאלו בהכנסן גורמות רעה רבה לישראל. וכספחת להם, רוחנית ולאומית. ולהפך גרי הצדק כיתרו חותן משה, רות המואביה, ונעמה העמונית.

¹³ אם נדייק יותר. ככלל אות ואו מחברת בין הספירות העליונות חכמה ובינה ובין מלכות והיא מבטאת את ספירת התפארת. אך סיום ספירה זו היא ספירת היסוד שהיא המקירה את הברכה אל המלכות בפועל. על כן פעמים האות ואו כולה נקראת על שם סופה. ספירת היסוד.

¹⁴ כך באר אור החיים הקדוש.
¹⁵ וכמשה שהיה תחילה 'גר' ובעקבות זאת צירף את יתרו לאחר מכן והוא התגייר. כך תופעה זאת התרחשה לישראל במצרים שהם היו גרים שם 'כי גרים הייתם בארץ מצרים' וכן "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם". ואחר כך מתהפך העניין והן מקבלים גרים המצטרפים לישראל. וכן כאשר ישראל גולים לבין האומות הם גרים שם, ובקבות גרותם הזאת הלאומית הם מקבלים גרים מאומות העולם. כלומר גרותם של ישראל בין האומות גורמת להם להפגש עם האומות ולקבל גרים. והעניין לא רק ברמה המעשית אלא פנימית. אתם ידעתם את נפש הגר לכן תוכלו לקבל גר. (ובעומק: מתוך אותה תחושת זרות פנימית מחד ומאידיך קיום פיזי בצוואת שחשתם כאשר אתם בין האומות, כך חש הגר בהיותו שם על כן התגייר. חפץ הוא לחבור מחדש אלא זהותו האבודה הרוחנית והלאומית. אם לא תקבלוהו אתם באהבה. כמה צער יהיה מנת חלקו. אין לו מקום בעולם. זר שם זר פה.)

על כן באחרית הימים ימצאו ישראל את הלחמים אשר שטו על פני כל ימי גלותם, ומזון בשפע רב
וברכת שד-י מרומים יבואו להם.